

קרבן הקדש

מותר עני – אם גבו מעות לקנות לו מלבוש, ונתותר – מותר המותר לאותו עני. **מותר המתים** – אם גבו מעות לצורך קבורת מת סתם – המותר לקבורת מתים אחרים. אבל המותר לירושוי, דאחולו אחיל המת זילותיה לגבו ירושוי. **יאת מונח עד שיבוא אליהו** – מספקא ליה או מחיל המת זילותיה לגבו ירושוי או לא, הלכך היא מונח. **בונין לו נפש על קבורו** – פשיטא ליה לרבי נתן דלא מחיל: לכתוב בונין לו מצבה על קבורו מאותו מותר, שכבר זכה בו המת.

גמריא גבו לו

– לצרכי המת, שסבור שאין לו צרכי קבורה, ונמצא שיש לו. **מותר המת לירושוי** – ואף זה למותר המת דמיה, והרי הוא לירושוי. **הע עצמן** – אמור לנפשך דלא דמיין. שהנותנין לא כינוי אלא לזכות להמת, וכיון שיש לו – לזכר וזה בו המת מעולם, ואין זכו ירושוי בו? **הע עצמן** תחזירין אותו להנותנים אם אפשר, או מנחין לצורך מתים אחרים. **אמר ליה** – רבי ירמיה ביעט על שחטיש על דבריו: הלא אין אומרית ודע אלא מה שמותרין לק, ודבר זה לא אמרית לק, ומנא לך להשיבו. **אין פוחין שבי שבו** – אם גבו מעות לצורך שביה או אסור לשנותו לצורך שבויה אחר, ואפילו השני עדיף מהראשון. **אין גובין טלית טלית** – אם גבו מעות לקנות בהן טלית זה אסור לשנותו לקנות בהן טלית אחר, ואין מחזיקין **במסין** – וכן הגבאי, לעשות כן לשנות הצדוקות למה שצרכיו אותן ביותר. דמייקרא אדעתא דהכי ניתנו, שאם יצטרכו – שישנו אותן הגבאי. **דבריהן** – שאומרין דבר הלכה משמן, זהו זכרון. **רבי יוחנן הוה מסמך** – לפי שבעל ברית היה הוצרך להשגיל על אחר בחליטתו. **היה רבינו: הוה מסמך ואזיל על רבי חייא בר אבא** – והוה רבי אליעזר רואה רבי יוחנן עובר, וטמן עצמו מפניו שלא יראנו. **הרתין מילין וכי** – ענין דברים ערש עשה רבי אליעזר זה שעלה שבעל במאי טמן עצמו: חדא – ששראה מבין לו כבודו שישאל בשלומי, ועוד גדולה מזו – נראה שאינו כדאי לדבר עמו לכך הוא מטרע עצמו. **כי** – המנהג בבבל שהקטן אינו שואל בשלום הגדול מפני כבודו הגדול. שתן מקיימן קר אר"א ר'אבוי נעריה ונחבאי" וגו'. **אמר ליה רבי יעקב: מהו למעבר קמי** – צלם שפשו אדוראי". **אמר ליה רבי יוחנן:** מה אתה חולק ליה כבוד שאין אתה רוצה לעבור לפניו בלא תשרת? אלא עבור לפניו וסמי עיניו. **אמר ליה** – רבי יעקב: אם בו שפיר עבדי רבי אליעזר דלא עבר לפניך, כיון דנהנין דאין הקטן שואל בשלום הגדול – דין הוא שיתמר מפניו. **ועוד עבד וכי** – אמר ליה רבי יוחנן לרבי יעקב. ועוד אתה עשה לי רבי אליעזר הבבלי הוה – שאמר דבר הלכה ששמע ממני ולא אמר מה ששמע. **בגנן שיש בראשו גלוטטורא** – שראשו עב ורואי לשחיקת התומים ושלא תחטיש. ונתחלו בו אם מותר להשתמש בו בשבת לנעול בו הדלת, ר"א אומר רבי יוסי מתיר לפי שיש תורת כלי עליו ומותר לטלטלו.

מותר הכסף שנגבה יותר מכדי הצורך לצורך עניים

– היהו הלך לעניים אחרים. מותר הכסף שנגבה לצורך עני מטייה – ניתן כמתנה לאותו עני. **מותר המותם** שנגבו כספים לצורך קבורת מתים, ונתכר שגבו יותר מכדי צורכם – הרי זה למתים אחרים. מותר הכסף שנגבה לצורך קבורת או תכריכי המת (מת מסויים), שלא היו צריכים לכל הכסף שנגבה למטרע זו – הרי הוא, ולכן לירושוי. **ר' מאיר אומר:** ספק הוא, ולכן מותר המת יהא מונח עד שיבא אליהו, והוא שילמדנו מה דיו. **ר' נתן אומר:** מותר המת בונין לו, למת מהכסף ששאר נפש (מצבה) על קבורו.

ג גמריא גבו לו למת כסף מן הציבור

לצורך הצדקות והצדקה בחזקת שאין לו, שסבור שלא הותר בירושתו די הצורך להוצאות אלה, ונמצא שיש לו. **ר' ירמיה סבר מימר** (סנר לומר) שהוא הוא דין המשנה (שלא התנא קמא) "מותר המת לירושוי", שלכאורה אין חבול אם היה צורך בחלק מהכסף ונתור רק חלקו, או שלא היה צורך בכסף שנגבה והכל אלא איפוא כמתה. **אמר ליה** **ר' אידי** מהמקום הוטרט: הגע עצמן (העלה על עצמן), שחוב על הדרבן הנמצא שאין הדברים דומים. שכן רדא דלא כוננן (שלא כינוון) הנותנים לתת מלכתחילה את כספם אלא כל (זו, לצורך המת). אלא שכאשר נותר להם של דבר מעט מן הסכום, נתן ליתום, כיון שלמלכתחילה אין אפשר לירית ולתת דריק לפי צורכו ואינם מקפידים על כך, ואולם כדי שלא הסכימו למלכתחילה שיתנו כל הסכום לירושוי. **אמר ליה** **ר' ירמיה** לר' אידי בתשובה: **אנא לא אמרית, לא מן לך [אני לא אמרתי] אתה מנין לך**, לומר, אני לא קבעתי בדברי שכן יש לנהוג הלכה למעשה, אלא אמרתי שכן דעתי נוטה מסברה, ואולם אתה מותר לו כך ברוך כל חילוק זה? **שינוי במשנה** כי הן נתן כבוד שמוסרי הכסף שנגבה לצורך קבורת מת מסתיר בונין בו נפש לקבורו, ובענין זה מביאים את מה שהני (שנויה ברייתא) **במש ר' נתן:** מותר מעות שנגבו לצורך קבורת המת מה שמוסרי מעות אחרים. **אמר ליה** **ר' יוחנן** וירעה לו זילוף ביון זה על גבי מטהו של המת לרית טוב.

שינוי במשנה כי מותר שבו – לאותו שבו, ומותר עני – לאותו עני. ומעירים כי בדומה לכך **תני** (שנויה ברייתא): **אין פורדין שבו** בכסף שנגבה לפורין שבו אחר. ואין גובין טלית בטלית, שאין שמתמשים בכסף שנגבה לקניית כדל כדל לקנות בו בגד לבני אחר. ומכל מקום אין ממזיין **ביד הפרנסים** לכך אם עשו כן מפני צורך השעה. שנינו במשנה כי לדעת ר' נתן מותר הכסף שנגבה לקבורת מת מסתיר – ועישה לו רבן גדיא לקבורו. ומכיון שהכסף נשען הנפש למת, מביאים כי **תני** (שנויה בברייתא), **רבן שמעון** בן גמליאל אומר: אין עושים נפשות (מצבות) לקברי הצדיקים שכן המצבה נשנית כדי לזכור את אומרו, והחכמים אינם זוקקים לכך, שכן **דבריהם**, דברי התורה שאמרו כתיבים, הן הן זכרונן.

ר' יוחנן היה מסמך ואזיל על (יהו נשען והוהן ברחוב עין) כחפ"ר **ר' חייא בר אבא**, והיה ר' אליעזר המי ליה ומטמר ליה מקמייה (והא אתו את ר' יוחנן ומוחבאי פניו), **ואמר ר' יוחנן:** הליון תרתי מלייהו הדין בבלאא **עבדי** כדל (שני הדברים הללו הבבלי הוה, ר' אליעזר, עושה ב"ן שלא כדארי: **חדא**, **דלא שאיל בשלומיה** [אחז, החלו אז וזאק בשלומן], **וחדא**, מיטמר [ואחז שהוא מוחבאי מפני], והירושן כדארי שאינו חפץ לדבר אמי. **אמר ליה** **ר' יעקב** בר **אידי** לר' יוחנן כדי להפסיק את דעתו: **כך נהנין גבתינן** [כך נוהגים אצלם, אצל הבבליים], **ודעירא לא שאיל בשלומיה דרבה** [הנהנין אינו שואל בשלומן של הגבוי] אלא רק עונה לו, ולכן לא שאל בשלומן. **דאיתני נהנין מקמו עמדו** [איוב כס, חו], ומשהרגיש ר' יעקב שאל נתרצה ר' יוחנן בכך, **ואמר ליה** **ר' יוחנן**, כדי לשכנע את שכונתו ר' אליעזר היתה אריה. וכך שאלו: **מהו לרעה קמי דאדוראי צלמי** [האם מותר לעבור לפני צלם של אדוראי] עוברו דזה, הית **קמי משום האיסור** שלקחו כבוד לעבודה זרה? **אמר ליה** **ר' יוחנן** [הוא] **כבעבר לפנינו** **זמא מילוי ליה עין** [מה אתה נוהג בו כבוד?] **הלא עבור קמוהו וסמי עינו** [עבור לפנינו ועודו את עיניך] כלומר, באותה מידה יכול אתה לעבור לפניו ולזלול בו. **שמשער ר' יעקב** את תשובת ר' יוחנן, **אמר ליה** **ר' יוחנן** [אם כן יאת [פח"ח] ר' אליעזר עבדי [נושען] **דלא עבר קמן** [שאינו עובר לפניך], הרי אם היה עובר לפניך ולא שואל בשלומך, כמנהגו של בבל, היה כחך זלול בכבודך? **קבל ר' יוחנן** את דבריו ונתרצה על שלא עבר לפניו. ואולם טען, שאף אם בכך צדק ר' אליעזר, ואולם דבר גרוע זה עשה, **דלא אמר שמעמא** **הכנסת של פטרסי** (נמחים) שמעקי בדין הלכתי בענין נגד ר' יוחנן ניצב משקשבת בבלת כדי לקובעה בקרקע), **שיש בראשו גלוטטורא** (זו מעובה ובלוט), **שנחלקו**

מסורת הש"ס

- ד. בבלי סנהדרין פמ"א, ב"ר פכ"ג.
- ה. תוספתא שקלים א"ב.
- ו. ב"ר פכ"ג.
- ז. ירושלמי ברכות ב"א. מ"ק ג"ו. ילקושי נ"ך כ"ד.
- ח. בבלי יבמות ז"ב, וכל העניין וראת מנחות ז"ב.

גרסות

רבי נתן – על קבור בכת"מ משפט זה חסר. המשך גרסות בהשלתו.

לשונו

עד שיבא אליהו יעד שיבוא אליהו הוא מושג קבוע הנופיע בחלכה במשניות מוגדרות. ראשיתו של הרעיון בספר עזרא כאשר שמאירים ספק יעד עמד כרו אחרים ולתומים (ב, ט"ז). אליהו אינו בא לקבוע הלכות חדשות אלא לבדד ספקות כמשה אין בינינו חומר הראיות הגורש לפתוריה השלם של בעיה.

הגע עצמן

חוקרי הלשון נתקלו בכיבוד ביטוי זה והופיעו בירושלמי גם בלשון "מועד בעצמן", האם "היגע" מקור שבוטש "אמי", ופרושו: "התקין אותה, לכן, או שבוטש "עמי" ופרושו: "יש ענין משפט הנוהג במרבית המקומות בו נזכר הביטוי הוא מופיע בתמיחה ובכתיבה לקויה. אך יש מקומות שרירותי בא במחשבה לעול דברים שיהא משמעת שאמרו בסוהא לפני כן (ראה בכורים ג, א) קידושין ט"א.

מוסיים

מקור המלה "פטרסי" הוא בספר יסודות וגם בעברית, אחריו ברור של שרצו להבין תחרהב של השרש "פטרסי", במשמעות חלק, נתן. ואחרים סבורים כי מקורה ביוונית *σπάρσος* (ספארסוס) שמשמעותה זיהו, צופה דברים מראש. שיטת זה נהוגה גם המלה היוונית *σπαρσος* (ספארסוס) משמעותה ממהל על העול דברים שיהא משמעת קרובה מאד לזו של הפרנס במקורותיו.

מוסיים

הרהר כי מקור המלה בשם יוון היוונית *σπαρσος* (ספארסוס). ענין זה הושגתה באסיה הקטנה היא עיר עתיקה ביותר, אשר לימים נעשתה מרכז תרבות וכתשעה יוון בני טרסוס ובכתיבו באמנותיות שונת, עיקרן ביצירת ארומים מיוחדים (וכן בעבודת מחב עינית ושרו) כמתנה או תוקן זו כמקובלת אחרות. משנה של העיר גורו שמת על בליה נמשך כמאתיים שנים, וכדארי שבדין חילל טרסיהם הם גם סוג מסויים של ארומים תאלי בדרך האריגה המיוחדת של טרסוס, וכן כוס של פטרסי. עול בונום הבית היוונית כסותה של בעל מקצוע אחד שמשכה על לירות האחרונים), נמשך כן אין זה מפתיע שהיה פות כסות מיוחד של טרסוס. יתכן גם כי בית הכנסת היה של יהודים שגאו בו העיר טרסוס (ישודו שרתה) בו קהילה יהודית, כי גם מסורת בית כנסת של בני מקומות שונים הנה עתיקה ומפוצה.

גלוטטורא

מקור המלה הוא ביוונית *κλωστοειδής* (קלוטטורידס) – כלטנית claustrum ופרושה – משמע ללעייני נראה שכונתה שיש בראשו חלק מרבה מאספר לעול בו.

תקלת הדין

משנה גבו לו בחזקת שאין לו – שסבור שאין לו כלל ונמצא שיש לו. **רבי ירמיה סבר** – למעט חן בניין משמנה דקתיין מותר המת לירושוי, דהך נמי למותר המת דמיה. **הטריט** – שם מקום. **הגע עצמן** – כלומר, תענין בזה ותמצא דלא דמיין אהדידי. **רבי יוחנן אלא ליה** – שהנותנים לא כווננו אלא ליה ולא לירושוי. והכא כתיב שיש לו, ולא יוקח מותרם לזכרו והירושים יטלו הכל – אדעתא דרבי דאי לא התנדבו. וכן קתני במשנה מותר המת לירושוי – היינו שנתותר ממעות נדבתם אחר שנעשה צרכי המת, דאמדינן ועדיניהו והמתנדבים אדעתא דהכי התנדבו בחתיחה באם שיתרתו שיהא לירושוי, דלא אפיט לצמצם. **אנא לא אמר את מנן לך** – כדאמרינן בעלמא לוי אשתי, חייא אמין לך. **ויבנה לו נפש על קבורו** – כלומר, בנין או אינן שיהא זכו לנפשו. שעל ידך כן יזכר נפשו, והוא כבוד למת. **וזילוף ביין על גבי מטתו** – לרית טוב. **רבי יוחנן היה מסמך** – כפי ששייח שום כבוד, אינו יוחנן היה בעל שבר, כדאמרינן בברכות (ג,ב), או מפני שהיה גבות עיניו אדעות כדאמרינן בבבא קמא (ק"א), ולא היה יכול לאותו הדרך כל בה. **אמר ליה: מהו למעבר** – רבי יעקב חזא דרבי רביי יוחנן דעדיין לא קבל פיוסא דדיה, ועוד נקיש ליה לבביה על רבי אליעזר, והשיאו לדבר אחר, וכן מתוך תשובת בעיא זו ללמוד רבי יוחנן ממנו כי שפיר עבדי שהטמין את עצמו, מנו שטיים יאות רבי אליעזר עבדי כן. ועיין במפרשים. **קמי דאדורוי** – לפני צלם. ויש ספרים גורסין להדיא "קמי דאלים". **מה את פליג יקר** – כלומר, מה כבוד החולק לה בעבדך לפני. כלומר, בלא שעייית שום כבוד, אין בהעברת לחוד שום כבוד. ויש מפרשים "מה את פליג יקר" – למה אתה חולק כבוד לאלילים במה שאין אתה רוצה לעבור לפניה כאילו אתה יהא מנחה. אדרבה, עובר לפניו ובה תורה כי אינך ירא מפניה. וכיון שהשיב ליה רבי יוחנן דבמה שאינו עובר נראה כמתיירא ממנו – לוח אמר ליה "אות עבדי רבי אליעזר". **כי. וסמי עינו** – להתלוצץ מנחה, כמו שנאמר "עניים להם ולא יראו". **נכנסו לפניו רבי אמי ורבי אסי** – לפיטו עמיהו על לבו שלא יכעוס על רבי אליעזר, כדי שלא יאמר אחר עב ורואי לשחוק בו שום נתחלו בו רבי אליעזר ורבי יוסי אם

עיינים

עד שיבא אליהו ביטוי זה מופיע בכמה מקומות בתלמוד, ומדווחו: שיש בעיות שאין אנו יכולים להכריע בהן ואין לנו אלא לחכות עד שיבוא אליהו ויפתור בכוח ובאותו את כל הבעיות הנובעות מהמת החרש ידועה לנו (לא לחלפת). שכאשר אנו יכולים לבדד מה היו העובדות צריכים לחכות לבניא שיבדדו, ובכין תורה יעד עמד כרו אחרים ותומים (נמחה) ג, ט"ז.

נפש (עקר נפש) פירש כפי שפירושו בפנים "שיש" הוא מצבה בעל גבי הקבר. ויש שכתבו שנקראת המצה "נפש" לפי שיש מנחין לנפש. שהיא שורה על גבי המצבה (מלאכת שלמה). אכן יש הסוברים שהוא בני המצבה בעל גבי הקבר בעו ר' שמעון הקדור רש"י ורש"י תנ"ך שנית הדרכו סימן רמ"ט. **אין עושין נפשות לעצמם** – הדבא סופר מביא בכרם סופר יו"ט (ע"פ) דברים שאמר בענין זה יום השלמות של המצבה על קבר אביו החתם סופר. וכן דבריו הקשה: איך עשית נהג נפש לעצמם ומרבים להצטנע אביו יקר עתשה לו קבר קמין? ומה אמר דבריו רבן שמעון בן גמליאל משמע שאין ראו לבנות מצבה על גבי קברו של צדיק. שנעמם בעלמא חייא שאין האדם הקבור שם בין העצמיק ובריהם חן ר' רבנא! ולא נכח שאמר אז ביטול הדבר, כי בבני מצבה על קבר יש תועלת מפולת האחת – תועלת לנפש המת ורבה שם. שעל ידי לא ישכחו החלפתל בעו נשמתו ומלשולת לו חיקונים וכפי שהביא הדין אר"י סימן תרכ"ח מהספרי שהתמים יעריבים כפרת. והוסף כי החי יכול לקשקש על דין המתים. והאחרת – תועלת לחיים הרוצים להתפלל בעו עצמם על קברי העצמיק. וכאמצעות המצבה תזכרת על קברם וירעם הייום את מקום קבורת הצדיק.

מסורת הש"ס
 א. ירושלמי ברכות ב.א. מויק ג. בבל יבמות צ.ב. בכורות לא.ב. מדרש תהלים א.א. ל.ג. ס.א.ג. ספירי שם ט. ילקיש ניד תריג. שם תרתי. שם תשפ. שם תתקכ. ב.א. ירושלמי ברכות ב.א. מויק ג. בבל יבמות צ.א. סנהדרין צ.ב. בכורות לא.ב. שחי' ז. מדרש תהלים ל.ג. ילקיש ניד תל. שם תשפ. שם תתקכ. וראה תנומא כי תשא ג.

גרסות
הכזין מחבניה בכתיביו:
הבזין בן חבניה:
אליעזר יושב:
אליעזר תלמידו יושב:
מאי כולי האי דבעי בכתיביו:
מאי כולי האי דבעי בכתיביו:
דאף דוד בהרבה: אף דוד.
מה הנאה לו בכתיביו מילים אלו חסרות:
אף על גב דשתי ליה טעמא במומא בכתיביו: אף על גב דלית ליה טעמא.

לשון
כומר
 כאן מדובר בערימה של ענבים שהניחו אותה כדי שתעבור את התהליך של תחילת תסיסה, שהוא מעין ביטול וכן ממש שורש זה בעברית במשמעות של הבשלת פירות על ידי צבירה או כיסוי בעפר, והוא קרוב לשרש העברי "כמר" במשמעות חימום, כמו "נכמרו רחמי" (בראשית מג, ט).
רוחשות
 פירושו: לחוש, או נעוה. יתכן ומדובר בהרחבת משמעות של המילה באכידת הריסו המייצגת תולעת הרוחשות יזע, ונעה בתבואה. בבבלי (יבמות צ.א) הורסה היא "שפתיו דובבות", ופירושו: דוברות, מדברות.
קונדיטון
 מן היוונית koufiteion (קונדיטון) – יין מבושם, וראה בעמ' 45.

אישים
ר' יוסי בן קיסמא
 תנא, מן הדור החמישי לתנאים, דור תלמידיו של ר' יוסי בן קיסמא חי בגרסה בטבריה, ושם למד תורה לתלמידיו. ידוע לנו שם בני ר' יוסי.
 לא נשאו לנו מדברי תורתו בהלכה, אבל יש כמה מאמרי אגדה הנזכרים בשמו בתלמוד ושאר מקורות. מכאן וממקומות נוספים עולה כי היה נחשב כאדם קדוש שיכול לומר מה ירא בעתיד, ואף מצאנו שר' יוסי בן תרדיון בא לחייתו עמו (ראה עמ' תיא).

לפי דבריו לר' חנינא בן תרדיון, כמו גם מן העובדה שגדולי רומי השתתפו בהלווייתו (שם), מסתבר כי היה ידוע ביחסים טובים עם השלטונות.

התנאים ר' אליעזר ור' יוסי בענין זה, עד שהגיעו לכך שקרעו ספר תורה בחמתן (מתוך כעסם) ולפני שממשיכים את סיפור המעשה, תוהים: קרעו סלקא דעתך [נעולה על דעתך], האם אתה יכול להעלות על דעתך שחכמים אלה קרעו ספר תורה?! אלא הכוונה היא שנקרע ספר תורה, שמתוך שכל אחד משך בו נקרע הספר. וממשיכים להביא את דברי ר' אמר ר' אסי בסיפור המעשה: והיה שם באותה שעה זקן אחד, אחד החכמים, ור' יוסי בן קסמא שמו, אמר: תמיהני אם לא הוה [יהיה] בית הכנסת זה בית עבודה זרה, שכיון שאמרו חכמים שכל הכונס כאילו עובר עבודה זרה, ודאי יארע בו כך. ומספרת הגמרא שאף שסברו ר' אמר ר' אסי שמשמיע ר' יוחנן סיפור מעשה זה בגנות הכנסע שבין תלמידי חכמים, יתפייס, ואולם תור ר' יוחנן ואמר: הכזין מחבניה [כך אתם נוהגים שעושים אותי כחבירי], הרי הבאתם ראייה משנים שהיו חברים שווים זה לזה, וכיצד אתם יכולים להשוות אותי לתלמידי ר' אליעזר?! ואז נכנס לפניו ר' יוחנן, ר' יעקב בר אידי לפייסו. אמר ליה [לו]: כתיב [נאמר] "כאשר צוה ה' את משה עבדו כן צוה משה את יהושע וכן עשה יהושע לא הסיר דבר מכל אשר צוה ה' את משה" (יהושע יא, טו), ומכאן שהיה יהושע מלמד לישראל את כל דברי התורה שלמד מפי משה. וכי אפשר לחשוב כי כל דיבור ודיבור שהיה יהושע יושב ודורש לישראל מדברי משה, היה מקפיד ואומר "כך אמר משה" – אין הדבר מסתבר, אלא ודאי יהושע יושב ודורש, ויודעין הכל שהתורה של משה היא. אף אתה, ר' יוחנן דע כי אליעזר תלמידך יושב ודורש לפני תלמידיו, ואינו מצוין כפניהם כי אלו דבריך, משום שהכל יודעין שהתורה שלך היא. אמר להן ר' יוחנן לר' אמר ר' אסי שינסו לרצותו ולא צלח בידם: מפני מה אין אתה יודעין לרצות חבירינו? שהדברים שלו התקבלו על דעתו.

א ושואלים: ר' יוחנן, מאי כולי האי דבעי דימרין שמעתא משמיה [מה כל זה שהוא רצה שיאמרו שמועה משמוך] מדוע כל כך מקפיד על כך? ומשיבים: משום שאף דוד המלך ביקש עליה [עליו] על דבר זה, רחמים, שנאמר "אגורה בהלך עולמים בסתר כנפיך סלה" (תהלים סא, ה), והדברים תמוהים: וכי עלתה על דעתו של דוד שיהא חי וקיים לעולמים? אלא כך אמר דוד לפני הקדוש ברוך הוא: רבונו של עולם, אזכה שיהו דברי נאמרין בשמי בבתי כנסיות ובבתי מדרשות, ועל ידי זה אקנה לעצמי חי נצח. ובענין זה מביאים עור כי שמעון בן נזירא בשם ר' יצחק אמר: כל תלמיד חכם שאומרים דבר הלכה מפיו בעולם הזה, אף אחרי מותו, שפתיו רוחשות עמו בקבר וכאילו הוא מדבר, שנאמר "וחכך כיון הטוב וגו' דובב שפתי ישנים" (שיר השירים ז, ט). מה כומר (ערימה) של ענבים זה, כיון שמניח אדם אצבעו עליו מיד דובב, שהיו מבצבץ לצאת והכל מתנועע בו, אף שפתותיהם של צדיקים, כיון שאומרים דבר הלכה מפיהם של צדיקים שפתותיהן מרחשות עמהן בקבר. ושואלים: מה הנאה לו לצדיק שפתותיו רוחשות בקבר? שמעון בר נזירא אמר: הוא נהנה כהרין דשתי [כמו מי ששותה] [אף על פי ששתה אותו כבד, בכל זאת עמונו נשאר בפינו]. וכן תלמיד חכם, עתיק [כמו מי ששותה יין ישר], שאף על גב דשתי ליה, טעמא בפומא [אף על גב דשתי ליה – טעמא בפומא]. כיון שמזכירים את שמועותיו משמו בעולם הזה, נשמתו בגן עדן מרגישה בטעם זה.

קיינים
 שפתיו רוחשות עמו בקבר ובכמה מקבילות בבבלי משתמשים בביטוי "דובבות בקבר" (יבמות צ.א. בכורות לא.ב). וענינו, שכן נמצא שהוא דר באותה שעה בשני עולמים, שנשמתו בישיבה של מעלה, ושפתיו דובבות בקבר (תוס' יבמות צ.א), וכבר נהנה המפרשים, כיצד ניתן לומר שפתיו מדובבות בקבר כאשר כל גופו נעשה במשך הזמן בקבר עפר.

הכי גרסינן: ורבי יוסי בן קיסמא שמו, אמר: תמיהני אם לא הוה בית הכנסת זה עבודה זרה – הרי דאין לכנוס על דברים הנעשים בבית המדרש. וחזר רבי יוסי ואמר: הכזין מחבניה – וכי מה אתם מדמים נון שלפנינו להלם? הדתם חברים היו, ולא היה להם לכנוס, אבל רבי אליעזר תלמידי הוא ומותר לי לכנוס עליו. כן צוה יהושע – העיד עליו המקרא שכל מה שעשה – מפי משה עשה, אפילו מה שאמר סתם. שהרי אי אפשר בכל דבר דובר שאמר יהושע אמר "כך אמר משה", ואפילו הכי אסחיד קרא דמפי משה הוה. אלא שהכל יודעין וכו'. מאי כו' – האי דקפיד על רבי אליעזר שלא אמר הלכה משמו. ומשני: דבעי וכו' – שרצה שיאמרו שמועה משמו אף לאחר מיתתו. ואם בחייו לא יאמרו משמו – כל שכן לאחר מותו. שיהא חי וקיים לעולמים – בעולם הזה הרי אמר "הודיעני ה' קצי ומדת מי מה היא" – רוחשות – נעוה. דובב שפתי ישנים – רישיה דקרא "וחכך כיון הטוב הולך לדודו למישרים". כומר – כלי שמניחין בו ענבים עד שמתחממין והיון נוח לצאת. דובב – היין רוחש ונעו ויוצא למעלה. קונדיטון – כוס של דבש עם יין ומלפניו חמר עתיק – יין ישן. אף על גב דכבר עבר זמנו, מה ששתה עדיין טעמו בזה, ובזה פליגי: מאן דאמר כמאן דשתה קונדיטון – בעינן נמי שעשה מעשים טובים בעולם הזה, כמו שיש בקונדיטון עוד בשמם טובים. אבל אמרית ליה לחד לא מהני. ומאן דאמר כמאן דשתה חמר עתיק – לעולם מהניא ליה אמרית ההלכה שיהו שפתותיו דובבות בקבר.

א ורבי יוחנן, מאי כולי האי דבעי דימרין שמעתא משמיה? – "דאף דוד ביקש עליה רחמים, שנאמר: "אגורה בהלך עולמים בסתר כנפיך סלה". וכי עלתה על דעתו של דוד שיהא חי וקיים לעולמים? אלא כך אמר דוד לפני הקדוש ברוך הוא: רבונו של עולם, אזכה שיהו דברי נאמרין בבתי כנסיות ובבתי מדרשות. שמעון בן נזירא בשם רבי יצחק אמר: כל תלמיד חכם שאומרים דבר הלכה מפיו בעולם הזה – שפתיו רוחשות עמו בקבר, שנאמר "וחכך כיון הטוב וגו' דובב שפתי ישנים", מה כומר של ענבים זה פיון שמניח אדם אצבעו עליו מיד דובב, אף שפתותיהם של צדיקים, כיון שאומרים דבר הלכה מפיהם של צדיקים – שפתותיהן מרחשות עמהן בקבר. מה הנאה לו? בר נזירא אמר: כהרין דשתי קונדיטון. רבי יצחק אמר: כהרין דשתי חמיר עתיק, (אף על גב דלית ליה) אף על גב דשתי ליה – טעמא בפומא.

שיאמר דבר משמיה. ומשני: אף דוד בקש עליה רחמים. וכי עלתה על דעתו של דוד שיהא חי וקיים לעולמים – והלא כבר נגזרה מיתה לבני אדם הראשון. בבתי כנסיות ובבתי מדרשות – בבתי כנסיות יאמרו תהלותיו ותפילותיו, ובבתי מדרשות יאמרו דבר הלכה משמו. והיינו עולמים – דתפלה חיי שעה, ותורה חיי עולם, והם נגד עולם הזה ועולם הבא. רוחשות – שאור התורה היוצא מפי האומר מתקשר בהאשרת נפשו, ולכן רוחשות שמיעו בשורה ששנה מנון, ככומר של ענבים. קונדיטון – יין עם דבש. חמר עתיק – יין ישן.

יש שפירשו כי דרך משל הוא, שכשאומרים דבריו של תלמיד חכם בשמו כאילו הוא חי ומדבר באותה שעה (ראה עמ' יעקב שם). יש שפירשו כי אין מדובר כאן על גוף האדם שנשפר, אלא על כלל הדיבור שנכנס, שהוא קיים, כמו שהנפש קיימת (מהר"ל מפריא, שם). או ביטוח אחר אותו צלם רוחני, שלפי הוודה נשאר קשור לקברו של האדם, "שפתיו הן הדובבות (ערוך לר"ש שם ועוד).

יש שפירשו כי דרך משל הוא, שכשאומרים דבריו של תלמיד חכם בשמו כאילו הוא חי ומדבר באותה שעה (ראה עמ' יעקב שם). יש שפירשו כי אין מדובר כאן על גוף האדם שנשפר, אלא על כלל הדיבור שנכנס, שהוא קיים, כמו שהנפש קיימת (מהר"ל מפריא, שם). או ביטוח אחר אותו צלם רוחני, שלפי הוודה נשאר קשור לקברו של האדם, "שפתיו הן הדובבות (ערוך לר"ש שם ועוד).

יש שפירשו כי דרך משל הוא, שכשאומרים דבריו של תלמיד חכם בשמו כאילו הוא חי ומדבר באותה שעה (ראה עמ' יעקב שם). יש שפירשו כי אין מדובר כאן על גוף האדם שנשפר, אלא על כלל הדיבור שנכנס, שהוא קיים, כמו שהנפש קיימת (מהר"ל מפריא, שם). או ביטוח אחר אותו צלם רוחני, שלפי הוודה נשאר קשור לקברו של האדם, "שפתיו הן הדובבות (ערוך לר"ש שם ועוד).

קרבן הקדה

הכי גרסינו: **וב גידל אמר: האומר שמועה בשם אומרה וכו' - יראה בעל שמועה כאלו עומד לנגדו, שעל ידי כן יגיד הדבר על אופנו. דעיקר הלימוד מרבו בראיית פנים, דכתיב 'הויו עיניך רואות את מורידך'.** אך **בצלם** - שעומד לנגדו, והיינו צלם של רבו, יתנהג האיש האומר השמועה. הכי גרסינו: **כתיב 'וב אדם' וכו' זה שאר כל אדם** - והכי פירושו: רוב בני אדם יקרא איש תורתו ואינו מקפיד לומר בשם האומר. **לישנא אחרינא:** הרב שבאדם, כלומר, מי שהוא גדול בתורה - יקרא כל איש ואיש תורת חסד שיהיה על לשונו, שיאמרו שמועות משמו מפי השמועה בלבד. כן פירש ב"פה מראה", וראשון נראה לי: **זה זה בזעירא** - שאינו אומר שמועה בשם אדם אלא אם כן נתאמת לו מי אמרה. הכי גרסינו: **דאמר רב זעירא: לית אנו צריכינן חוששין לשמעתיה דרב ששת** - וכן הוא בפרק קמא דשבת. והכי פירושו: אין אנו צריכינן לחוש לשמועות שאמר רב ששת בשם הגדולים. **דהוא גברא מפתחא** - שעיניו סתומות. וכמו שקורין לסומא 'סגי נהור' כך קורין אותו 'מפתחא', לשון פתוח. וכיון שאינו יכול לראות האנשים ששומע מפייהם ואפשר שמא איניש אחרינא הוא טועה בטביעת קלא, כן פירש ב"פה מראה": ולי נראה כיון שאינו רואה אינו יכול לכוין הדברים, שהרי אי אפשר לו לאמרה כאלו בעל השמועה עומד לנגדו שהרי לא ראה אותו מעולם, הלכך אין סומכין עליו בזה. הכי גרסינו: **חכים רבי לבד פדה דאת אמר שמעתא משמיה** - והכי פירושו: וכי מכיר אתה לבר פדה שאתה אומר שמועה משמו? שמא המגידים לך משמו משקרים. לישנא אחרינא: שמא בר פדה לא אמרה, אלא איניש אחרינא אמרה. **אמר ליה רבי יוחנן אמרה משמיה** - וחזקתו שאינו משקר. **אין דור שאין בו ליצינים** - משום דבעי מימר שבדורו של דוד היו ליצינים והוא היה שמח במיתתו, לכן מייתי ליה הכא. **אימת יבנה בית המקדש** - משום הדקדוש ברין הוא אמר לו רק אתה לא תבנה הבית. נמצא חיי דוד מעכבין ברין בית המקדש. והיו אומרים: מתי ימות ויבנה בית המקדש. **יבא עלי** - לשון שבועה הוא, יבא עליו כך וכך אם לא שכתביו כן הוא. **שמחתי באומרים לי בית ה' נלך** - אף על גב שמיתתו תלויה בו כמו שמצינו במשה במלחמת מדין. והיה **כי ימלאו ימיו וכו'** - קרא יתירא הוא, דהוא מצי למכתב "היה כי תשכב" או "כי תלך אל אבותיך", והיה כי ימלאו ימיו" למה לי. **ימים שלמים אני מונה לך** - אף על גב שעל ידי אריכת ימיו מתעכב בנין הבית אני ממלא לך שנותיך מיום ליום, שמעשיו חביבין לפני הקדוש ברוך הוא מבנין בית המקדש.

הדרן עלך מצרפיץ שקלים

קרבן הקדה

רב גידל אמר: האומר שמועה בשם אומרה וכו' - יראה בעל שמועה כאלו עומד לנגדו, שעל ידי כן יגיד הדבר על אופנו. דעיקר הלימוד מרבו בראיית פנים, דכתיב 'הויו עיניך רואות את מורידך'. אך **בצלם** - שעומד לנגדו, והיינו צלם של רבו, יתנהג האיש האומר השמועה. הכי גרסינו: **כתיב 'וב אדם' וכו' זה שאר כל אדם** - והכי פירושו: רוב בני אדם יקרא איש תורתו ואינו מקפיד לומר בשם האומר. **לישנא אחרינא:** הרב שבאדם, כלומר, מי שהוא גדול בתורה - יקרא כל איש ואיש תורת חסד שיהיה על לשונו, שיאמרו שמועות משמו מפי השמועה בלבד. כן פירש ב"פה מראה", וראשון נראה לי: **זה זה בזעירא** - שאינו אומר שמועה בשם אדם אלא אם כן נתאמת לו מי אמרה. הכי גרסינו: **דאמר רב זעירא: לית אנו צריכינן חוששין לשמעתיה דרב ששת** - וכן הוא בפרק קמא דשבת. והכי פירושו: אין אנו צריכינן לחוש לשמועות שאמר רב ששת בשם הגדולים. **דהוא גברא מפתחא** - שעיניו סתומות. וכמו שקורין לסומא 'סגי נהור' כך קורין אותו 'מפתחא', לשון פתוח. וכיון שאינו יכול לראות האנשים ששומע מפייהם ואפשר שמא איניש אחרינא הוא טועה בטביעת קלא, כן פירש ב"פה מראה": ולי נראה כיון שאינו רואה אינו יכול לכוין הדברים, שהרי אי אפשר לו לאמרה כאלו בעל השמועה עומד לנגדו שהרי לא ראה אותו מעולם, הלכך אין סומכין עליו בזה. הכי גרסינו: **חכים רבי לבד פדה דאת אמר שמעתא משמיה** - והכי פירושו: וכי מכיר אתה לבר פדה שאתה אומר שמועה משמו? שמא המגידים לך משמו משקרים. לישנא אחרינא: שמא בר פדה לא אמרה, אלא איניש אחרינא אמרה. **אמר ליה רבי יוחנן אמרה משמיה** - וחזקתו שאינו משקר. **אין דור שאין בו ליצינים** - משום דבעי מימר שבדורו של דוד היו ליצינים והוא היה שמח במיתתו, לכן מייתי ליה הכא. **אימת יבנה בית המקדש** - משום הדקדוש ברין הוא אמר לו רק אתה לא תבנה הבית. נמצא חיי דוד מעכבין ברין בית המקדש. והיו אומרים: מתי ימות ויבנה בית המקדש. **יבא עלי** - לשון שבועה הוא, יבא עליו כך וכך אם לא שכתביו כן הוא. **שמחתי באומרים לי בית ה' נלך** - אף על גב שמיתתו תלויה בו כמו שמצינו במשה במלחמת מדין. והיה **כי ימלאו ימיו וכו'** - קרא יתירא הוא, דהוא מצי למכתב "היה כי תשכב" או "כי תלך אל אבותיך", והיה כי ימלאו ימיו" למה לי. **ימים שלמים אני מונה לך** - אף על גב שעל ידי אריכת ימיו מתעכב בנין הבית אני ממלא לך שנותיך מיום ליום, שמעשיו חביבין לפני הקדוש ברוך הוא מבנין בית המקדש.

הדרן עלך מצרפיץ שקלים

כיון שעסקה הגמרא בחשיבות אמירת שמועה בשם אומרה, מביאים כי **רב גידל אמר: האומר שמועה בשם אומרה, יראה (ידמה לעצמו) באותה שעה את בעל השמועה כאלו עומד באותה שעה לנגדו, שנאמר "אף בצלם יתהלך איש" (תהלים לט, ז), ומשמעות הכתוב: שבשעה שאומר אדם דברי תורה משם אחר ("יתהלך איש", שלשון הליכה אמור דבריו תורה, ראה ויקרא כו, ג) ידמה בנפשו את צלמו ודמותו של בעל השמועה. ובענין חשיבות דימוי פני בעל השמועה בשעת לימודה לאחרים מביאים דרשה נוספת: **כתיב [אמר] "רב אדם יקרא איש חסדו" (משלי כד, ד) - זה שאר כל אדם, כלומר, רוב בני אדם יקרא ויזכיר של את תורתו סתם, מבלי להזכיר אותו כבעל השמועה. והמשך הכתוב: "ואיש אמונים מי ימצא" (שם), כלומר, האדם הנאמן ומדקדק בשמועותיו מי הוא זה? - הרי זה ר' זעירא, שהיה דואג מאד לענין של נאמנות המסורה. שאמר ר' זעירא: ליתנן צריכינן חוששין לשמעתיה [אין אנו צריכים לחשוש לשמועותיו] של רב ששת, דהוא גברא מפתחא [שכן הוא איש פתוח עינים, בלשון נקיה איש עיוור]. וכן שלא ראה את פני רבו בשעת הלימוד יתכן שלא דקדק דבריו. ובאותו ענין מביאים עוד את מה שאמר ליה [לר] ר' זעירא לר' אסי: וכי חכים [הכיר] רבי, כלומר, אהר ר' אסי, את בר פתייא דאמר אמר שמעתא משמיה [שאתה דאת שמועה משמו]? אמר ליה [לר] ר' יוחנן אמרה משמיה [אמר אותה משמו] וראוי הוא לסמוך עליו. וכן אמר ליה [לר] ר' זעירא לר' אסי: וכי חכים [הכיר] רבי, כלומר, אתה ר' אסי, את רב דאת אמר שמעתא משמיה [שאתה אומר שמועה משמו]? אמר ליה [לר] ר' אסי: אני שמעתים מר' אהבה אמרה משמיה [אמר אותה משמו] של רב, וראוי הוא לסמוך עליו.****

מכיון שהוזכר הפסוק הרומז שיחל דוד שלאחר פטירתו מן העולם תאמרנה שמועות משמו בעולם הזה, מביאים עוד בענין בקשותיו של דוד: **אין דור שאין בו ליצינים כדורו של דוד**. מה היו פרוצי הדור (אנשים רעים שבדור) שידעו שלא דוד יבנה את בית המקדש אלא שלמה בנו, עושיין? היו הולכין אצל חלונותיו של דוד, אומרין לו: "דוד דוד אימתי יבנה בית המקדש? אימתי נוכל כבר לומר 'בית ה' נלך'?" והיה דוד אומר: אף על פי שמתכוונין להכעיסני, יבא עלי (לשון שבועה), כלומר, יבוא עלי כל דבר הרע, אם לא הייתי שמח בדבריהם, שגם אני רוצה בבנין בית המקדש במהרה, ואף אם אצטרך בשל כך להיפטר מן העולם טרם זמני, **דכתיב [שנאמר] "שמחתי באומרים לי בית ה' נלך" (תהלים קכב, א)**. ומכיון שכך אמר, השיבו הקדוש ברוך הוא: **"והיה כי ימלאו ימיו ושכבת את אבותיך" (שמואל ב, ז, יב)**, וכוונת הדברים: כך אמר לו הקדוש ברוך הוא לדוד: ימים שלמים אני מונה לך ("כי ימלאו ימיו") ולא ימים חסרים, שלא אפחית מימך כלל. כלום מדוע אמרתי כי שלמה בנך הוא שיבנה את בית המקדש? אלא כדי להקריב קרבנות ציבור? אבל חביב עלי צדקה ומשפט שאתה דוד עושה יותר מן הקרבן, שנאמר "עשה צדקה ומשפט נבחר לה' מזבח" (משלי כא, ג).

הדרן עלך מצרפיץ שקלים

מסורת הש"ס
ג. ירושלמי שבת א,ב. קידושין א,ז. ילקיש י"ד תשלה.
ד. ירושלמי ברכות ב,א. מו"ק ג,ג. מדרש תהלים קכב,ג. ילקיש תורה תשסג. י"ד תעט. וראה תנחומא ותולדות ג.
ה. ירושלמי ברכות ב,א. ר"ה א,א. מו"ק ג,ז. נכוסם ככב,ג. ילקיש תורה תשסג. י"ד תעט. וראה תנחומא ותולדות ג.
ו. ירושלמי שם ילקיש בשינוי לשון. ילקיש י"ד תעט. וראה תנחומא ותולדות ג.
ז. ירושלמי שם ילקיש י"ד תעט. וראה תנחומא ותולדות ג.

גרסות

רב גידל אמר שמועה כתיביל. **גדול אמר כאן שמועה**. **ליתנן צריכינן חוששין** בתיביל: **למה לי שאני צריכינן חוששין** ובכתיב: **למה לי תנו צריכי דחושין**. והיה כי ימלאו ימיו בתיביל: **מה מתיב והיה כי ימלאו ימיו**. **אלא להקריב קרבנות** בתיביל: **לא להקריב עליו קרבנות חסין אני**. **קרבנות ציבור** בתיביל: **קרבנות**.

רב גידל אמר שמועה כתיביל. **גדול אמר כאן שמועה**. **ליתנן צריכינן חוששין** בתיביל: **למה לי שאני צריכינן חוששין** ובכתיב: **למה לי תנו צריכי דחושין**. והיה כי ימלאו ימיו בתיביל: **מה מתיב והיה כי ימלאו ימיו**. **אלא להקריב קרבנות** בתיביל: **לא להקריב עליו קרבנות חסין אני**. **קרבנות ציבור** בתיביל: **קרבנות**.

רב גידל אמר שמועה כתיביל. **גדול אמר כאן שמועה**. **ליתנן צריכינן חוששין** בתיביל: **למה לי שאני צריכינן חוששין** ובכתיב: **למה לי תנו צריכי דחושין**. והיה כי ימלאו ימיו בתיביל: **מה מתיב והיה כי ימלאו ימיו**. **אלא להקריב קרבנות** בתיביל: **לא להקריב עליו קרבנות חסין אני**. **קרבנות ציבור** בתיביל: **קרבנות**.

הדרן עלך מצרפיץ שקלים

קייובים
יראה בעל שמועה כאלו עומד לנגדו, שעל ידי כן יגיד הדבר על אופנו. דעיקר הלימוד מרבו בראיית פנים, דכתיב 'הויו עיניך רואות את מורידך'.

הדר (הוריות יב,א). שהוא משום שכאשר אדם מדבר וכולים דבריו לעיתים להשתמע לשני פנים, וינתן להבין את כונתו האמיתית רק מתוך התבוננות בתנועותיו בשעה שאומר את דבריו, כגון עקמת השפתים וקריצת העיניים.

יש מי שביאר, שמתוך שרואה לפניו את דמות רבו בשעת אמירת שמועותיו לא יקל ראשו בהן (ר"ש סיריליאן). ויש שביאר שצריך לעשות כן משום שכך היא דרך הלימוד שחרידו צריך להתבונן בפני רבו בשעה ששלמדו תורה, וכנאמר "הויו עיניך רואות את מורידך" (ישעיה ל, כ), וכבר ביאר מההשח"ט בטעם

קרבן הקדש

הלבנה א משנה בשלשה פרוקים בשנה תורמין את הלשכה – שבה היו נותניו כל השקלים ותורמין ממנה שלש קופות, כדתנן בפיסא. **בפרוס הפסח** – חמשה עשר יום קודם המועד.

בשלשה פרוקים בשנה תורמין את הלשכה: "בפרוס הפסח, בפרוס העצרת, בפרוס החג. והם גרנות של מעשר בהמה, דבתי רבי עקיבא. בן עזאי אומר: בעשרים ושתים באר, ובאחד בסיון, ובשניים בתשרי – מפני שהוא יום טוב, ואי אפשר לעשר ביום טוב, לפיכך הקדימוהו בעשרים ותשעה באול." **ב גמרא** אמר רבי אבהו: כל הן דתנינן פרוס למועד, שדורשים בהלכותיו. והן גרנות וכו'. אמר רבי יוחנן: מפני שהן פרוקי לידה, ואף על גב דקודם הגורן מותר למכור ולשחוט, כדתנן בבכורות פרק בתרא, מכל מקום משהגיע הגורן היה לו הרבה בהמות ליה טעב מדרבנן. אי נמי: בלשון קושיא קאמר: וכי המששה טבל זה עובר, והראשון נראה.

גמרא כל הן דתנינן – כל היכא דתנן "פרס" פירושו –

המחצה. והכי נמי המחצה משלשים יום שקודם המועד, שדורשין בהלכות המועד. **מפני שהן פרוקי לידה** – הא דתנן "הן גרנות למעשר בהמה" – היינו טעמא, לפי שבזמנים הללו בהמות יולדות. שיש בהמות שמביירות לילד קודם פסח, ויש בהמות שמאחרות עד בין פסח לעצרת, ויש שמאחרות עד בין העצרת לחג. **כדי שתאה בהמה מצויה לעולי רגלים** – דכיון דאין זמן לעשר בהמות עד פרוס הרגלים – משהו אינשי בהמתם עד אותו זמן דלא לישחינהו עד שיעשרם בזמן הגורן, שהוא סמוך לרגל. ונמצא שיהיו בהמות מצויות לעולי רגלים ליקח מהן בן לאכילה בין לקרבנות. **שלא יבא לידו בל תאחר** – שמתוך שהוא תורם סמוך לרגלים לא ישכח מלקריבן. אי נמי: אם לא יעשר כל פעם סמוך לרגל כי אם בפעם אחת יעשר כל בהמותיו, לא יבא כל מעשרותיו ברגל הראשון לירושלים, כי ב' רגליהם טבלו עובר – מפרש דעובר על 'בל בביתו, ויבא לידו בל תאחר'. **כל המששה טבלו עובר** – מפרש דעובר על 'בל בביתו, היינו לפי שהוא משהה טבלו. דמיד פרוקי לידה חייב לעשר, ואף על גב דקודם הגורן מותר למכור ולשחוט, כדתנן בבכורות פרק בתרא, מכל מקום משהגיע הגורן היה לו הרבה בהמות ליה טעב מדרבנן. אי נמי: בלשון קושיא קאמר: וכי המששה טבל זה עובר, והראשון נראה.

ב גמרא אמר רבי אבהו: כל הן דתנינן פרוס למועד, שדורשים בהלכותיו. והן גרנות וכו'. אמר רבי יוחנן: מפני שהן פרוקי לידה, ואף על גב דקודם הגורן מותר למכור ולשחוט, כדתנן בבכורות פרק בתרא, מכל מקום משהגיע הגורן היה לו הרבה בהמות ליה טעב מדרבנן. אי נמי: בלשון קושיא קאמר: וכי המששה טבל זה עובר, והראשון נראה.

תקליף הדתין

בשלשה פרוקים תורמין את הלשכה – שהיו מונחים בה כל השקלים. **בפרוס** – מפרש בגמרא. והן גרנות למעשר בהמה – שאלו הזמנים קבעו חכמים למעשר בהמות שגולדו, לאסור באכילה עד שיעשר. ובפרק שני דבכורות מפרש אמאי קרי ליה "גורן", אבל קודם הפרק מותר לאכול אף על פי שלא עשר, וטעמא מפרש בגמרא. **בן עזאי אומר כו'** פלוגתייהו מפרש בגמרא.

גמרא פרוקי לידה – הבכורות יולדות לפני הפסח, והמאחרות קודם עצרת, ויש שאין יולדות עד בין עצרת לחג. וכנגדם תקנו חכמים שלשה זמנים למעשר בהמה. **כדי שתאה בהמה מצויה לעולי רגלים** – דכיון דאין זמן לעשר בהמות מצויות לעולי רגלים ליקח מהן, בין לאכילה בין לקרבנות. **בל תאחר** – שגם על מעשר בהמה עוברים על 'בל תאחר', כדדרשינן בראש השנה (הב). לכן תקנו שיעשר סמוך לרגל, ויבא לירושלים בעלותו לרגל.

קיינים

תורמין את הלשכה יש ששאלו לשם מה תורמין את הלשכה ומדוע לא ישארו את השקלים בלשכה עצמה ובלעדי עת שיצרו להקריב קרבן ציבור וטלו ממנה מעות ויקנו בהן בהמה לקרבן! אכן הדברים מבוארים על פי דברי האור שמח (הלכות שקלים פ"ב ה"ט) בטעם תרומת הלשכה. שכתב שמתאר השקלים שכבר נתנו והיו מונחים בלשכה היו שייכים רק לציבור הנותנים. והיה רק להם חלק בקרבנות הציבור שנתנו מכספי הלשכה, היה צורך בתרומת הלשכה כדי לזכות בכך את השקלים שבלשכה גם אלו שעדיין לא הביאו את שקליהם ועתידים להביאם. שהיה הלכה היא שתורמם גם על העתיד להיגבות (לעיל פ"ב ה"א).

מעשר בהמה דיני מעשר בהמה הכתובים בתורה (ויקרא כו, לא – לב ועוד) מפורשים בעיקר בזמנים בכורות. ועיקריהם, שמפרישים אחד מעשרה מכל בהמות הטהורות הנולדות, זכרים ונקבות, במשך כל שנה. הדרך המקובלת בתפישת מעשר זה הייתה שהעביר את הבהמות בשדה, והיו משמשים כבביל כל עשירי העשירי הזה חלה עליו קדושת מעשר, ואם היה ראוי לקרבן היו מביאים אותו למקדש ומקריבים אותו גם ובשר נאכל על ידי הבעלים. ואם היה בעל מום היה נאכל על ידי הבעלים כדין פסולי המוקדשים. מטעם הדברים (משום שהיו שם כעשרים חיים עשירים) פתמה שהיה הסדר משתבש, אם כאשר בעלי החיים לא היו יוצאים כסדרם או כשומריהם היה טועב במנן. והלכות מקובלות הן שקדושה חלה גם כאשר יש טעם מסיימת מנן, אלא שפתמה היא קדושת שלמים ולא מעשר.

והם גרנות של מעשר בהמה כתבו אחרונים (בבכורות ב"ג) כי לדעת רש"י שם (ד"ה שלוש) נראה שיש תורה אין חובה על האדם לעשר את בהמותיו, אלא רק מנחה בלבד הוא עשה. והכתיבה אסור על אכילת בהמות או מכירתן בהנעו זמן הגרנות, וממילא יהיו חייבים להעריש. אבל מרבית הרמב"ם (הלכות בכורות פ"ז ה"ח) נראה שחובת ההפדשה היא מהתורה (וראה גם תורת כהנים ויקרא כו, לב), והכתיבה רק קבעו זמנים המיועדים לכך, שבהם אסור חכמים להתחילה לשחוט או למכור את הטלאים (חוץ איש, בכורות, וראה יוסף רעת).

בן עזאי אומר בעשרים ותשעה באדר וכו' הגמרא בבכורות (נח.א) מביארת את השיטת השנויה, ומבארת עלה כי בן עזאי חלק על ר' עקיבא בשלושה דברים. שר עקיבא שלא קבע לגורן הראשון של מעשר בהמה תאריך מדויק, אלא אמר שזמנו הוא חמישה עשר יום קודם לפסח (בפרוס הפסח), מכיון שחודש אדר הסמוך לניסן הוא לעיתים חודש מלא, בן שלושים יום ולעיתים הוא חודש חסר, בן עשרים ותשעה יום, ולכן אי אפשר לקבוע תאריך מדויק בחודש למעשר בהמה, כיון שלעיתים יוצא פרוס הפסח בכ"ט באדר ולעיתים ב' באדר. ואילו בן עזאי סבור שחודש אדר הסמוך לניסן הוא לעולם חסר, בן עשרים ותשעה ימים, וניתן איפוא לקבוע תאריך מדויק למעשר בהמה, בכ"ט באדר.

ובענין הגורן הישן של מעשר בהמה דעת ר' עקיבא היא שזמנו הוא חמישה עשר יום קודם לחג השעועט (בפרוס העצרת). ובן עזאי חלק עליו ולאו זה לאחר שעברו שלשה רגלים ולא קיים עדיין את בהמותיהם. כ"ר עקיבא, וכתסבר ר' יוחנן ב"ר חייב בשם ר' יהושע בן לוי בגמרא. (מב"מ ספר קרבנות הלכות בכורות פ"ז ה"ח).

א משנה בשלשה פרוקים בשנה תורמין את הלשכה שבה היו מתציות השקלים שהביאו למקדש, והיו מוציאים ממנה "תרומה", ומתורמה זו היו קונים את קרבנות הציבור. ומה הם הזמנים הללו: **בפרוס הפסח חצי חודש (חמישה עשר יום) לפני הפסח, כלומר, ערב ראש חודש ניסן, בפרוס העצרת חצי חודש לפני העצרת (שבועות), כלומר, בדרך בכ' באדר, ובפרוס החג חצי חודש (חמישה עשר יום) לפני חג הסוכות, כלומר, ערב ראש השנה. והם, אותם הזמנים, הם גם הזמנים שקבעו חכמים לגרנות של מעשר בהמה, שבכל אחד מהם מפרישים מעשר בהמה מהבהמות שגולדו בעדר מאז הקדמות, אלו דברי ר' עקיבא. בן עזאי אומר: הזמנים שקבעו חכמים להמשר בהמה הם: בעשרים ותשעה באדר, ובאחד בסיון, ובעשרים ותשעה באב. ר' יוחנן ור' שמעון אומרים: זמני המעשר הם: באחד בניסן, באחד בסיון, בעשרים ותשעה באול. ומסבירים: ולמה אמרו בעשרים ותשעה באול, ולא אמרו באחד בתשרי כמו שאמרו אחד בניסן? וכו'?**

ב גמרא אמר רבי אבהו: כל הן דתנינן פרוס למועד, שדורשים בהלכותיו. והן גרנות וכו'. אמר רבי יוחנן: מפני שהן פרוקי לידה, ואף על גב דקודם הגורן מותר למכור ולשחוט, כדתנן בבכורות פרק בתרא, מכל מקום משהגיע הגורן היה לו הרבה בהמות ליה טעב מדרבנן. אי נמי: בלשון קושיא קאמר: וכי המששה טבל זה עובר, והראשון נראה.

ב גמרא אמר רבי אבהו: כל הן דתנינן פרוס למועד, שדורשים בהלכותיו. והן גרנות וכו'. אמר רבי יוחנן: מפני שהן פרוקי לידה, ואף על גב דקודם הגורן מותר למכור ולשחוט, כדתנן בבכורות פרק בתרא, מכל מקום משהגיע הגורן היה לו הרבה בהמות ליה טעב מדרבנן. אי נמי: בלשון קושיא קאמר: וכי המששה טבל זה עובר, והראשון נראה.

ב גמרא אמר רבי אבהו: כל הן דתנינן פרוס למועד, שדורשים בהלכותיו. והן גרנות וכו'. אמר רבי יוחנן: מפני שהן פרוקי לידה, ואף על גב דקודם הגורן מותר למכור ולשחוט, כדתנן בבכורות פרק בתרא, מכל מקום משהגיע הגורן היה לו הרבה בהמות ליה טעב מדרבנן. אי נמי: בלשון קושיא קאמר: וכי המששה טבל זה עובר, והראשון נראה.

ב גמרא אמר רבי אבהו: כל הן דתנינן פרוס למועד, שדורשים בהלכותיו. והן גרנות וכו'. אמר רבי יוחנן: מפני שהן פרוקי לידה, ואף על גב דקודם הגורן מותר למכור ולשחוט, כדתנן בבכורות פרק בתרא, מכל מקום משהגיע הגורן היה לו הרבה בהמות ליה טעב מדרבנן. אי נמי: בלשון קושיא קאמר: וכי המששה טבל זה עובר, והראשון נראה.

ב גמרא אמר רבי אבהו: כל הן דתנינן פרוס למועד, שדורשים בהלכותיו. והן גרנות וכו'. אמר רבי יוחנן: מפני שהן פרוקי לידה, ואף על גב דקודם הגורן מותר למכור ולשחוט, כדתנן בבכורות פרק בתרא, מכל מקום משהגיע הגורן היה לו הרבה בהמות ליה טעב מדרבנן. אי נמי: בלשון קושיא קאמר: וכי המששה טבל זה עובר, והראשון נראה.

ובמין הקצר שבין הגורן הקודם שהיה בפרוס הפסח ועד לגורן זה ודאי לא נלדו בהמות רבות, הרי אם ייקבע גורן זה לחמישה עשר יום קודם העצרת, עד באו חג השעועט ויתמכרה בהמות ולא תיחורנה בהמות לעילי דרגל בעצרת.

ובענין הגורן השלישי של מעשר בהמה דעת ר' עקיבא היא שזמנו הוא חמישה עשר יום קודם חג הסוכות. ואילו בן עזאי סבור שהוא בכ"ט באב. שחולק בוה בן עזאי לשיטתו. שהוא סבור שכל בהמות שגולדו בחודש אלול מתעשרות לעצמן, משום הפסח האם ראש השנה למעשר בהמה הוא באחד באול או באחד בתשרי, ולכן קבע את זמן הגורן לפני חודש אלול, כי שלא יעשר משל אב על של אלול ולדופר, שהרי אין מעשרים מהם הנולדים בשנה אחרת.

ר' לעזר ור' שמעון אומרים באחד בניסן באחד בסיון בעשרים ותשעה באול בגמרא (שם) מביארת דעתם של ר' אלעזר ור' שמעון, שהם סבורים כרעת רבן שמעון בן גמליאל הסבור בניגוד לדעת אחרים ששואלים ודורשים בהלכות הפסח שבועיים לפני החג. ולפיכך קבעו לדעתם את הגורן הסמוך לפסח באותו זמן, כחלק מן ההכנות לפסח. זאת הגורן הישן באחד בסיון, כדי שיהיו הבהמות מצויות לעולי רגל. ואת השלישי בכ"ט באול הוא "גורן" סבורים שראש השנה למעשר בהמה הוא באחד בתשרי ואין לעשר מהנולדות בשנה אחת על הנולדות באחרת ולכן מעשרים בהמה באחד בתשרי ואין לעשר מהנולדות בשנה אחת על **בל תאחר** הוא שם שאמר: כי תורו נדו לה; אלהן לא תאחר לעלמו (דברים כג, כב), ולמדו חכמים שהתורו קרבן עובר על לאו זה לאחר שעברו שלשה רגלים ולא קיים עדיין את הנדר (ראה ר"ה דב).

אורח ההלכה בשלשה פרוקים בשנה תורמין את הלשכה – שהיו מונחים בה כל השקלים. **בפרוס** – מפרש בגמרא. והן גרנות למעשר בהמה – שאלו הזמנים קבעו חכמים למעשר בהמות שגולדו, לאסור באכילה עד שיעשר. ובפרק שני דבכורות מפרש אמאי קרי ליה "גורן", אבל קודם הפרק מותר לאכול אף על פי שלא עשר, וטעמא מפרש בגמרא. **בן עזאי אומר כו'** פלוגתייהו מפרש בגמרא.

גמרא פרוקי לידה – הבכורות יולדות לפני הפסח, והמאחרות קודם עצרת, ויש שאין יולדות עד בין עצרת לחג. וכנגדם תקנו חכמים שלשה זמנים למעשר בהמה. **כדי שתאה בהמה מצויה לעולי רגלים** – דכיון דאין זמן לעשר בהמות מצויות לעולי רגלים ליקח מהן, בין לאכילה בין לקרבנות. **בל תאחר** – שגם על מעשר בהמה עוברים על 'בל תאחר', כדדרשינן בראש השנה (הב). לכן תקנו שיעשר סמוך לרגל, ויבא לירושלים בעלותו לרגל.

מסורת הש"ס

- א. משנה בכורות ט"ה (בשביעיים, עין שם).
- ב. בבלי בכורות נח.א.
- ג. עין תוספתא מגילה ג"ה, וכן בבלי ר"ה ז"א, מגילה ט"ב, סנהדרין י"ב.
- ד. בבלי בכורות נ"ב.

גרסות

פלאה שלושים – בהלכותיו בכתיב (וכן בכתיב ספרדי ישן משפט זה חסר). **פרקי לידה** בכתיב ספרדי ישן: **פרוקין לידה**.